

PRÓBAKISASSZONY KERESTETIK.

MÁRCIUS volt. Még hideg idők jártak, a hőmérő a fagypont körül vesztegelt, az emberek kék-lila orral futkostak az utcákon, de szemükben már felcsillant az a bizonyos fény-sugár, amely a nap csillogásához hasonlít s abból támad, hogy az emberek hisznek a tavaszban.

A leány peckesen lépkedett a körúton. Tél, tavasz, nyár, ősz, aztán újra tél, állás nélkül lézengett, magárahagyatva, mert senkije se volt, akire számíthatott volna s ami kis tartalék pénzecskét még őrizgetett otthon a szekrényfiókban, abból már alig egy hétre futotta. Mint akinek a nyakára szorító marok kapcsolódik, úgy érezte mindjobban, hogy elvész előle a levegő. Néha megállt s erőszakosan, nyitott szájjal, nagyot sóhajtott, hogy nyelhessen valamit a maga számára ebből az ellenséges, rátarti világból. Néha gépiesen ismételtette perceként: — Szép vagyok, fiatal vagyok, de sok csúnya, gazdag lány cserélne velem! — s aztán kihúzta magát és továbblépkedett peckesen.

Verának hívták.

Szép, oroszos neve volt és pikáns, franciás arcéle. Vagy lehet, hogy inkább amerikaias, ezt még nem sikerült tisztázni, a pisze orr világpiaci elhelyezkedése az utóbbi időben mind szélesebb teret kap, de mindez aligha segíthetett Vera sorsán, aki nem ismert olyan piacot, ahol a maga életét elhelyezhette volna. Valamikor jobban ment a dolga, úri fizetést kapott a bankban s finom ruhákat szerzett be magának. A ruhákon még friss volt az emlék s ő, minél gyatrább kilátásokkal ijesztgette a jövő, annál görcsösebben vigyázott a külsejére. Néha mulatott is azon a furcsaságon, hogy állástalan lány létére egyre újabb ruhafodrokon és kalapformákon jártatta az eszét, ami azelőtt, jólkereső korában, eszébe se jutott. Hja, mert akkor, biztos talajon, magától értetődő dolog volt a csinos külső, a kedv, az önbizalom... most meg folyton vigyázni kellett rá, hogy valahol, valami alattomban támadt résen ki ne surranjon, el ne tévedjen, s magával együtt egész életét a semmibe ne rántsa...

— Trallala-la — dudolgatta magában, miközben könnyedén lépkedett a körúton s bele-belesandított a kirakatok fényes üvegébe. — Brrr-grrr, csing-csiling — csörögtek fülébe a villamosok: — tutuu-tuúú, reccs, reccs — ordítottak az utca dühödt, őrült fenevadjai, a motorok. Vera úgy érezte, hogy a kirakatüvegben, begyes tükörképe mögött homályos, sötét árnyék imbolyog.

— Fel a fejjel — suttogta az árnyék — a vállakat kissé hátrább, a

lábat újjhegyre, könnyedebben : úgy, most egészen jó. Ez a kosztúm örök divatos, finom angol szabás, jó szín . . . Végignézett magán elégedetten. A kesztyűje frissen fehérre mosva. Keze manikűrözött, arca szerencsére ruzs nélkül is üde, mert ha már ruzsra szorulna, akkor baj lenne, ilyesmire nincs pénz, a régi tubus elfogyott s azóta : agyó, kozmetika ! Csak ezt a pózt megtartani, megtartani. Pózekon múlik az ember élete s sohase inkább, mint akkor, amikor bajban van. Olyankor minden részletre külön vigyázni kell. Saját taktikája van a szemnek, a lábnak, a kéznek. Egyikről sem szabad egy pillanatra se megfeledkezni ; az a fő, hogy minden tag, minden percben, külön-külön és teljes egészében érezze, hogy van. Ha ezt sokáig bírja valaki, sokáig él s végül még viheti is valamire. Ám ha elengedi magát . . . ha elfelejtkezik magáról . . . Ostobaság, nincs undokabb, mint az olyan ember, aki «detett» magáról.

— Életézés — dűnnyögte gépiesen, s utána megint : trallala-la. Mint valami betanult jelszót : életézés — és nem is volt pontos értelme, csak körülbelül mindent jelentett, ami a világon óréa vonatkozott. Olyan meggyőződéssel emlegette folyton, mint mikor valaki azt mondja : havi háromszáz pengő, vagy : a vőlegényem most már állásban van s a nyáron mégis csak összeházasodunk, vagy : nem olyan nagy dolog, szüleim, testvéreim vannak, segítenek rajtam, s aztán meg most már javulni is fognak a viszonyok, mindenki azt mondja s lesz, ahogy lesz.

De ez az állandó életézés végül mégis terhessé vált s elfárasztotta. Lankadtan állt meg s megtapogatta retiküljében a pénztárcáját. Egy villamosjegyre való aprópénz volt benne, amit erre a tavaszi sétára engedélyezett magának ; nagyon kellett takarékoskodnia, a mai napra való összeg ezzel már véget is ért. Vacsorára van tea és tepertyű tegnappól. Néhány nap mulva ennyi se lesz . . . Tehát gyalogol még egy darabig, aztán az Apponyi-téren felül egy huszonhetes kocsira.

És egy hét mulva elseje, lakbért kell fizetnie. Miből? Az elseje nem hoz neki fizetést . . . És hol talál addig állást? Jobb nem gondolni rá, nem gondolni a holnapra.

— Milyen bohém vagyok — biztatgatta magát kedélyesen ; ám az a bizonyos kéz megint szorongatni kezdte a torkát. — Mégse volnék elég bohém? — ijedezett. — Istenem, Istenem, más lányok . . . hiszen mindenkinek akad valami, amibe megtámaszthatja az életét . . . Nem járok eléggé utána. Ha ezerszer nem sikerült, egyszer mégis sikerülhet. Szép vagyok, fiatal vagyok, hát miféle öreges csüggedés ez? Hó, életézés ! Míg egy leánynak jó ruhája van és nem sír le róla a nyomorúság, addig van hitele. Hitelez az élet. Csak az a baj . . . biztosan az a baj . . . hogy kissé régóta tart már ez a . . . galiba . . .

Majdnem sírva fakadt. Aztán rémulten igazította helyre az arcát : jaj, csak ezt ne, akkor már vége van, ha sír. Hát ezért öltözködik, csinósítja magát, ezért vált mindennap, a legnagyobb szükségben is, tiszta alsóruhát? ! Ezért narkotizálja magát a jómód külsőségeivel, hogy rá ne zúduljon a nyomor lelki bénasága?

— Istenem, tégy csodát — sóhajtozott s valami sötétséget látott maga előtt, mintha egy percre elszédült volna . . .

Ó, semmi, hiszen csakugyan sötét volt, még rövidek voltak a napok s korán beesteledett.

* * *

Átfordult a Rákóczi-útra s onnan a Kossuth Lajos-utca felé bandukolt. Sietve lépkedett, nehogy céltalan lézengőnek tartsák az emberek. Már fáradt volt s a kirakatok előtt sorra megállt. Cipők, bőrdöngők, kesztyűk, ékszerek, mindent megnézett, némelyik kirakat előtt olyan sokáig álldogált, hogy végül már fejből tudta az összes kiállított tárgyakat, áraikkal együtt. Végigtapasztalta a rövidárút és a méteres holmit, a kalapokat és az illatszereket. Csak a nagy hangszerüzlet előtt ment sietve tovább, mert a teremszerű kirakat a lakásban felette lakó zenedei növendék zongoraleckéit juttatta eszébe s futó kellemetlen érzése támadt.

A következő, fényes bolt előtt azonban csodálkozva torpant meg. Mi ez, jól látja? Elegánsan, deformált termetű, merevarcú babák hordozták fennen az új tavaszi divat díszait az utca nagy bámulatára, de nem ez volt az, ami Verát megállásra kényszerítette.

Jól látja, csakugyan? Mintha neki írták volna, egyenesen hozzá címezték volna azt a fehér cédulát, amely az üvegre ragasztva, nagy, nyomtatott betűkkel hirdette kifelé, az előkelő útra, kenyértelen lányok nyüzsgő tömege elé :

«*Próbakisasszony magas, szabályos termettel felvételik.*»

Verának arcába szökött a vére. Próbakisasszony : az állás. Próbakisasszony : az egyrészt nő szokott lenni, másrészt fizetik. Elolvasta a cédulát kétszer is, aztán riadtan kémlelt körül. Jó, régi cég, szolid hírvű kereskedés, ő maga is vásárolt már itt néhányszor, régebben, de akkor még más név alatt volt az üzlet . . . Lopva az ajtó elé állt s benézett.

A tág helyiség felett, emeletmagasságban, széles galéria futott körbe. Sok tükör, a falak mellett és közben, állványokon, rengeteg ruha, kabát és tarka női holmi s az előcsarnokban sürgő-forgó személyzet loholt és buzgólkodott. Sokan voltak s Vera hamarjában nem tudta eldönteni, vajjon mind alkalmazott-e, vagy van közöttük vevő is?

— Magas, szabályos termettel — motyogta, míg egyik ablaktól a másikig oldalgott. Olyan izgatott lett, hogy néhány percig egészen megfeledkezett magáról ; aztán hirtelen zavartan eszmélt fel. Úristen, biztosan mindenki észreveszi rajta, hogy miben sántikál. Mintha egy buta kéz ráütött volna, úgy hökkent meg.

Kenyérért ácsorogni szégyen ! Ez csak úgy átvillant az agyán s mégis egyszerre lepofozta róla minden lelkes reménykedését. Régen bemagolt, lelke mélyén ólálkodó emléke egy letűnt, hazug kornak . . . Megrázta magát, hogy ledobja s tanácstalanul pillantott körül.

Ostobaság, de mégis . . . Ő bizony még sohase dolgozott ilyen helyen. Ő üzletekbe eddig csak vásárolni járt . . . Viszont a próbakisasszonyság címe körül tagadhatatlanul valami romantika leng, s némi

rangot is ad neki az a körülmény, hogy csak szép, fiatal leányok viselhetik. Derús és kicsit könnyelmű íze van ; lehet ugyan, hogy csak messziről, de az is valami. Az irodai robotnak messziről sincs semmi íze. Bizonyára jól is fizetik. Ime, itt az alkalom.

Érezte, hogy gondolkozás nélkül be kellene lépnie s ajánlkoznia. Ám erre olyan szörnyű drukk fogta el, hogy zsebkendője után nyúlt, hogy időt nyerjen. Habozás nélküli lépésektől mindig irtózott. Igen, be kellene mennie, de . . .

— Persze, már megint azt várod, hogy a sült galamb a szádba repüljön? — csendült meg lelkében egy jólismert intő hang. — Persze, könnyebb munka nélkül lebzselni, napról-napra élni, mi?

Megrázkódott. Könnyű, bizony, de annyira, hogy végül a levegőbe repül ő maga is azzal a nagy könnyűséggel együtt . . .

Fontolgatni kezdte. Magas termete van, szabályos, igenis, mindenki dicséri s ha nem engedi el magát, jó a mozgása is. Biztos a siker. De éppen azért, mert biztos, még gondolkoznia kell rajta egy kicsit.

Lassan, gépiesen továbblépegetett. Két házzal odább megint megállt s tünődve nézett vissza. Ekkor észrevette, hogy kis távolságról egy férfi figyeli. Úgy látszik, feltűnt neki a lány tétova viselkedése s félremagyarázta.

Bosszúsan fordult meg s visszafelé tartott ; a férfi a nyomában. Félszeggel látta csak, azt se tudta, fiatal-e, vagy öreg ; de micsoda ostoba dolog, most biztosan kitalálja, hogy ő a hirdetés miatt ácsorog itt. Különbben is utálta az ilyen ízetlen tolakodást ; efféle kalandra lett volna alkalma ezerszer, máskor is, de ugyan mit adhatott neki egy utcai ismerkedés ? !

És az a cédula most megint a szeme előtt fehérlett. A gavallér pedig már jó közélről vizsgálgatta az arcát. Kényelmetlen érzés, ingerültség fogta el. Nem mert az írásra nézni, erőszakosan forgatta fejét a kiállított modellek irányában ide-oda. Arca piros volt, már majdnem remegett az idegességtől, topogott s nem tudta, mit csináljon. Hirtelen megrándult, egyet lépett s kezét az ajtókilincsre tette . . .

Torka összeszorult, amint belépett s megállt a bejárat elé gördített futószőnyegen. Fejében vadul lüktetett a gyors elhatározás ijedelme, keveredve a méltatlan haraggal az utcai tolakodó iránt, aki erre a lépésre rákényszerítette . . . Tekintete előtt összefolyt a bolt képe ; csak annyit látott, hogy valami férfi közeledik feléje hajlongva, kezét dörzsölgetve : fiatal, alacsony szőke emberke volt, biztosan a cégtulajdonos — s mézédés hangon kérdezi :

— Méltóztatik valamit parancsolni? Talán valami szép, tavaszi újdonságot, vannak gyönyörű különleges modelljeink, tessék szíveskedni bennebb fáradni, azonnal, kérem, azonnal ! Erzsi, jöjjön ide, szolgálja ki a hölgyet ! — kiáltott hátra nagy hangon s erre belülről egyszerre négy ember rohant ki, egyenesen Verának, lányok és férfiak vegyesen. Egy perc alatt ellepték előtte a világot . . .

— Saját részére óhajt valamit a hölgy? Valami szép divatos színt tetszik, kék, vagy zöld biztosan megfelel önagysága ízlésének — gajdolt egy női hang, valószínűleg az előbb szólított Erzsi. Vera riadtan bámult rá s görcsösen szorongatta öklében a táskáját.

— Én . . . — dadogta — csak éppen . . . kérem, ott kinn a kirakaton láttam . . . Igen, egy szép . . . zöld kosztümöt . . . Azt akartam csak megkérdezni, hogy mibe kerül és hogy . . . izé, megcsinálnák-e mérték után, esetleg . . . sötétkében . . .

Nagyot nyelt s forgott vele a világ. Csak úgy távolról hallotta :

— Hogyne, kérem, méltóztassék csak felpróbálni, rögtön idehozuk. Hogy tetszik mondani, hogy még nem aktuális, csak két hét múlva? Nem tesz az semmit, azért meg lehet nézni, önagyságának bizonyára kitűnően illik, ilyen termetre nem is állhat másképp, mint remekül, az új divatot egyenesen az ilyen fess, nyulánk hölgyek részére találták ki . . . Hogy már azelőtt is kegyeskedett nálunk vásárolni? Annál is inkább, majd igyekezni fogunk, hogy mindig meg legyen velünk a hölgy elégedve . . .

Vonakodva tűrte, hogy ráadják a kabátot, amely csakugyan kifogástalanul feszült szép alakján. Új ruha, finom szövetek illata . . . milyen csinos próbakisasszony lett volna belőle, csakugyan . . . Életérzés, életérzés — ismételte némán, míg ide-oda lépegetett a tükör előtt, meg-megállt, újabb pózokat vett fel s hallgatta a személyzet elragadtatót kiáltozásait . . . A szíve sirt a szomorúságtól. Életérzés . . . és valami itt bizony majdnem adódott, majdnem sikerült, de most már mindegy, vége van . . .

. . . Amikor kilépett az üzletből — a személyzet hajlongásaitól búcsúztatva — a járda széléig ment s ott megállt. Állt, állt, nem is tudta, mit csinál. Aztán lassan megfordult, hogy elinduljon a megálló felé. Ekkor egyszerre előbbi lovagját pillantotta meg, amint ott ácsorgott, néhány lépésnyire tőle s rábámult. Felkapta fejét s élesen visszanezített reá.

Sovány, időses ember volt. A lány pillantásától vérszemre kapva, gyorsan közelebb jött s megemelte kalapját. Halkan, értelmetlenül motyogott valamit és mosolygott is hozzá, mint ilyenkor illik.

Verát egyszerre elöntötte a düh. Olyan oktalan harag fogta el, hogy megremegett tőle s mintha minden bajának, kudarcának ez az alak lett volna közvetlen okozója, egész keserűségével, olyan váratlanul durván, támadt rá, hogy önmaga előtt is idegen volt a hangja :

— Ostoba, hülye fráter, nincs jobb dolga, mint nőket molesztálni az utcán? — sziszegte. — Nem látja, hogy nem vagyok kíváncsi a képére, hát meddig fog még kísérgetni, mit gondol, még nem volt elég a tolokodásából?

Erre a csúf kifakadásra a férfi elképedt.

— Ejnye, hogy a . . . — dűnnyögte dühösen, de nem mert vitába keveredni, gyáván elsomfordált, kis távolságról azonban még egyszer

visszanézett mérgesen. Vera meg a kesztyűjét tépegette s bódultan, nagy lépésekkel vágott neki az úttestnek :

— Micsoda undok, szájas perszóna lettem... Úristen, olyan vagyok már, mint valami házsártos vénasszony, napról-napra közönségesebb leszek — sóhajtotta. Szégyelte magát s kényszeredetten nevetett.

— Közönséges... Buta és közönséges — motyogta. S ekkor furcsa dolog történt vele.

Megkapta a szó, amellyel önmagát ütötte. Közönséges?... Hát igen, az. De akkor mire vár, mért játssza a finom delnőt, mikor már úgylis mindegy? S előbbi levetségé valami különös, vad lázzá forrósodott. Végig se gondolta egészen, hogy mit akar, szaladni kezdett, át, a túlsó oldalra...

Igen, igen, most rögtön cselekedni kell. Nem szabad időt engedni magának a gondolkozásra; az élet parancsol, nincs miben válogatni s érezte, nem mehet így haza, dolga-végezetlenül; ha százszor mehetett, ma nem mehet, mert akkor nincs többé segítség... Csak gyorsan, gyorsan, mielőtt kifüstölög belőle ez az elszánt, idegen erő... Próba-szerencse és vajjon mit kockáztat vele? Legfennebb majd elkerüli ezt a környéket; ó, igazán nem veszíthet semmit sem.

A villamossal szemközti telefonfülkébe sietett s izgatottan keresgélgni kezdett a számok között. Aztán füléhez emelte a kagylót s tárcsázott :

— Halló! Milyen szám?... A főnök úrral szeretnék beszélni... Kérem, én... ezelőtt öt perccel, igen, igen, ott jártam az üzletben... igen, én voltam az... Ne haragudjék, be kell vallanom... rettentően szégyellem, de sajnós, nem azért... nem úgy, ahogy mondtam, hanem... az állásért... Bocsásson meg, nem tehetek róla, oly szokatlan volt nekem az egész, úrilány vagyok, én eddig üzletekben csak vásárolni szoktam... dehát igazán nagyon nehéz helyzetben vagyok és oly szívesen... Nagyon kérem... Látott, tudja, hogy milyen vagyok... mit gondol, megfelelnek?... Hogyan? Ó, boldogan... Á, ne higgye, igazán, úgy meg voltam ijedve... Köszönöm! És akkor kérem, holnap... holnap reggel... ott leszek...

Letette a kagylót, nagyot fújta s megtörölte izzadt homlokát. Most nem jutott eszébe a szó, amelyet örökké magában hordozott, hogy sorsára emlékeztesse: «életérzés» — de minden porcikájában érezte az életet s nevetni és sírni tudott volna egyszerre...

Nagy Berta.